

Σάββας Μιχαήλ
Ευθανασία: η κρυμμένη όψη

Μετά το Κόσοβο κάθε λόγος περί «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» είναι τουλάχιστον ύποπτος. Και ενώ η «ανθρωπιστική» καταστροφή του ΝΑΤΟ συνεχίζει όχι μόνον να έχει συνέπειες αλλά και να γίνεται πηγή ενός νέου γύρου αλληλοσφαγών στην τραγική περιοχή μας, ιδού ένα νέο «ανθρωπιστικό» κατασκεύασμα μας έρχεται εξ Εσπερίας: η Άνω Βουλή της Ολλανδίας επικύρωσε το νόμο της Κάτω Βουλής για την «ευθανασία», στο όνομα —τι άλλο;— των «ανθρωπίνων δικαιωμά-

των» των ασθενών σε τελικό στάδιο ώστε να έχουν «αξιοπρεπή θάνατο».

Το ποια σχέση έχει η ανθρωπίνη αξιοπρέπεια με τον περί ου ο λόγος νόμο το δείχνει το παράδειγμα της Βρετανίας, μιας άλλης «προνομιούχας» χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου προωθείται, επίσης, με άλλα νομικά βήματα, η θέσπιση της «ευθανασίας». Πρόσφατα αποφασίστηκε, στα πλαίσια της εισαγωγής ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων στο χώρο της περίθαλψης, δημόσιας και ιδιωτικής, να δίνεται ειδικό

bonus στα γηριατρικά εκείνα ιδρύματα που «φροντίζουν» να έχουν μεγαλύτερο αριθμό θανάτων ηλικιωμένων ατόμων ετησίως, ανακουφίζοντας έτσι τον προϋπολογισμό του managed care...

Τώρα η Ολλανδία έρχεται πάλι να παίξει ρόλο «πιλοτικό» στον ευρύτερο ευρωπαϊκό και ευρω-ατλαντικό χώρο πάνω στο θέμα της ευθανασίας, όπως έκανε παλιότερα και με το ζήτημα της φιλελευθεροποίησης της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά. Μπορεί βέβαια από άποψη ιατρική και κοινωνική το «ολλανδικό πείραμα» με τα ναρκωτικά να απέτυχε οικτρά, όπως λένε οι ειδικοί και όπως παραδέχονται ακόμα και οι πρώτοι διδάξαντες, έδειξε πάντως καθαρά τι σημαίνει φιλελεύθερη «διαχείριση» ενός μέγιστου κοινωνικού προβλήματος: ανακηρύσσεται σαν «άλυτο» και θεσπίζονται μέτρα (όχι θεραπείας αλλά) ελέγχου των καταδικασμένων, προς γενικότερο όφελος της φιλελεύθερης αστικής κοινωνίας, της οικονομίας της και των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων».

Δεν είναι τυχαίο ότι παντού, μαζί και στην Ελλάδα, φιλελεύθεροι και νεοφιλελεύθεροι —μαζί και εκείνη η φιλελεύθερη Αριστερά που ονειρεύεται κάποια εκδοχή «πληθυντικής Αριστεράς» στο όνομα της πάλης κατά του νεοφιλελευθερισμού και ενός καπιταλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο— χαιρέτισαν τους ολλανδικούς νόμους, πρώτα για τα ναρκωτικά, τώρα για την ευθανασία.

«Όσο πιο διεφθαρμένη είναι μια κοινωνία, τόσο περισσότερους νόμους έχει», έλεγε ο Τάκιτος. Και η διαφθορά εδώ δεν αφορά αποκλειστικά την ολλανδική κοινωνία και νομοθεσία, ούτε καν μόνο την ευρωπαϊκή κοινωνία που χρησιμοποιεί την Ολλανδία σαν πειραματόζωο. Αφορά την αστική κοινωνία εν γένει, προπαντός στο παρόν ιστορικό στάδιο της παρακμής της.

Οι Καιάδες, βέβαια, όπου ρίχνονταν οι κάθε είδους αναξιοπαθούντες και λοιπά κοινωνικά βάρη, υπήρχαν και στους προ-καπιταλιστικούς κοινωνικοοικονομικούς σχηματισμούς. Στις κοινότητες αυτές, όπου ο τρόπος εκμετάλλευσης στηριζόταν σε προσωπικές σχέσεις εξάρτησης, ο κοινωνικός αποκλεισμός ή και εξόντωση κάθε ανιάτου φορέα του φυσικού κακού έπαιρνε έναν προσωπικό χαρακτήρα και στόχο είχε την απλή αναπαραγωγή των όρων υλικής ύπαρξης της κοινότητας. Στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, όπου οι σχέσεις ανάμεσα σε ανθρώπους αναστρέφονται σε σχέσεις ανάμεσα σε πράγματα, κάθε κοινωνικός αποκλεισμός, με την καταδίκη σε εξόντωση ή και τον απλό έλεγχο των αποκλεισμένων, έχει απρόσωπο χαρακτήρα, «τεχνοκρατικό» (βλ. Αιχμάν) και κινητήρια δύναμή του είναι όχι η φυσική αναπαραγωγή της κοινότητας αλλά η διευρυμένη αναπαραγωγή του κεφαλαίου.

Στον Μισέλ Φουκώ, αυτόν τον αντιφατικό, ρηξικέλευθο κι οπωσδήποτε σημαντικό στοχαστή (που δυσφημίζεται από τους μεταμοντέρνους επιγόνους) χρωστάμε τη διεισδυτική ανάλυση που αποκάλυψε το ιστορικό γεγονός ότι με τον καπιταλισμό, και ιδιαίτερα μετά το απόγειό του στα μέσα του 19ου αιώνα, η εξουσία μετατρέπεται σε *βιο-εξουσία* (βλ. M. Foucault, «Il faut défendre la société», Cours au Collège de France, 1976 και Histoire de la sexualité 1, La volonté de savoir).

Σύμφωνα με την περίφημη συνοπτική του διατύπωση, ενώ στη φεουδαρχία ο άρχοντας είχε την εξουσία να χαρίζει τη ζωή ή να δίνει το θάνατο, η αστική εξουσία, αντίθετα, δίνει τη ζωή (προγράμματα πληθυσμιακού ελέγχου των γεννήσεων, «ευγονική» κ.λπ.) και χαρίζει το θάνατο («ευθανασία»). Η άσκηση διαφόρων μορφών *βιο-πο-*

λιτικής στόχο έχει, όπως λέει ο Φουνκώ, «την προσαρμογή των πληθυσμιακών πιέσεων πάνω στις ανάγκες της διαδικασίας συσσώρευσης του κεφαλαίου». Ο ρατσισμός ως βιο-πολιτική εγγράφεται στις πρακτικές του μοντέρνου κράτους ακριβώς πάνω σ' αυτή τη βάση. Ακραία λογική συνέπεια, το Αουσβιτς. Η επιγραφή στην είσοδό του Arbeit macht frei (η Εργασία απελευθερώνει) δεν είναι ένα απάνθρωπο αστείο αλλά η επιτομή ενός συστήματος όπου βασιλεύει η αφηρημένη νεκρή εργασία, η αξία, με μόνο κίνητρο την αυτο-επέκτασή της μέσα από τη «βαμπιρική σχέση» (Μαρξ) με τη ζωντανή εργασία.

Ό,τι ονομάστηκε στις μέρες μας, συχνά αποπροσανατολιστικά, «νεο-φιλελευθερισμός» ή και «παγκοσμιοποίηση», δε διαχωρίζεται από τον καπιταλισμό, τη λογική του, τις αντιφάσεις του, την κρίση του —πρώτα και κύρια τη χωρίς προηγούμενο κρίση υπερσυσσώρευσης του κεφαλαίου στην οποία κατέληξε η μεταπολεμική παρατεταμένη, χωρίς προηγούμενο άνθησή του στη βάση του κείνσιανού οικοδομήματος των Συμφωνιών του Μπρέτον Γουντς. Αυτή η κρίση υπερσυσσώρευσης ώθησε στη φυγή στους αιθέρες της χρηματιστικής κερδοσκοπίας, στην παγκοσμιοποίηση των χρηματιστικών αγορών, την κατεδάφιση του Κοινωνικού Κράτους, μαζί και των κερκτιμένων στο χώρο της Υγείας, της περιθάλψης, της ασφάλισης.

Σε ένα άλλο επίπεδο, μπορούμε να δούμε πως δεν πρόκειται απλώς για την πίεση από τα βάρη των δημοσίων δαπανών στις κοινωνικές υπηρεσίες πάνω στον προϋπολογισμό. Είναι η κεφαλαιακή υπερσυσσώρευση που κάνει φοβερά έντονη πάνω στο σύστημα, στην ίδια την αναπαραγωγή του σε διευρυμένη κλίμακα, την πίεση αυτού που θεωρείται σαν «υπερπληθυσμός» για

το σύστημα. Παρατηρούμε την τελευταία 20ετία, και ιδιαίτερα από τα τέλη του 20ού αιώνα, την εμφάνιση, στα μητροπολιτικά κέντρα πρώτα, μιας δέσμης βιο-πολιτικών, που εκδηλώνει μια βαθιά μεταλλαγή στην ίδια την αντιμετώπιση των λειτουργιών της ζωής από τη βιο-εξουσία του κεφαλαίου.

Εάν η άνοδος του καπιταλισμού γέννησε τη σύγχρονη κλινική και τη μοντέρνα Ιατρική, τώρα στο παρακμιακό στάδιό του αλλάζει ριζικά η σχέση ασθενούς-Ιατρού-κλινικής όπως την ξέραμε μέχρι τώρα κι αντικαθίσταται από τη σχέση «Αγοραστών υπηρεσιών Υγείας» που μέσω των ιδιωτικών ασφαλιστικών εταιρειών συνάπτουν σχέση με τους «Πωλητές υπηρεσιών Υγείας», μονοπωλιακών συγκροτημάτων όπου εντάσσονται σαν κρίκοι και οι γιατροί. Η όλη σχέση βρίσκεται κάτω από την ηγεμονία του χρηματιστικού κεφαλαίου. Για πρώτη φορά από τότε που εμφανίστηκε η σύγχρονη Ιατρική, δεν είναι πια ο γιατρός που θα παίρνει αποφάσεις για την αντιμετώπιση του ασθενούς, μαζί και εκείνου του τελικού σταδίου, με ιατρικά κριτήρια, αλλά το managed care κι ο manager του με βάση την αρχή της cost efficiency, της σχέσης της «αποτελεσματικότητας» με το οικονομικό κόστος (Βλ. Σ. Μιχαήλ, «Τεχνολογίες της Υγείας και τεχνολογίες της εξουσίας στην όψιμη παγκοσμιοποίηση», ανακοίνωση στο 5ο Συνέδριο Ψυχο-Ογκολογίας, Αθήνα 2000, *Τετράδια Ψυχιατρικής*, Δεκέμβριος 2000, 72: 11-15).

Οι νομοθετικές αλλαγές γύρω από την ευθανασία εντάσσονται μέσα στο γενικότερο αυτό πλαίσιο. Δεν έχουν τίποτα να κάνουν με τα κριτήρια της Ιατρικής ή με το σεβασμό απέναντι στο υποκείμενο της οδύνης και τα δικαιώματά του. Για ποια δικαιώματα και για ποια ευαισθησία απέναντι στον ασθενή μιλούν όταν το αστικό Δίκαιο

στη Βρετανία π.χ (βλ. δικαστική υπόθεση Tony Bland, «Case of the 5» κ.ά.) δικαιώνει το θάνατο με διακοπή της παροχής μέσω ορού διατροφής και νερού σε ασθενείς σε κωματώδη κατάσταση, που φυσικά δεν είναι σε θέση καν να ζητήσουν να πεθάνουν από πείνα και δίψα;

Χωρίς διάθεση μαύρου χιούμορ, αξίζει να προσέξουμε ότι δεν είναι εντελώς τυχαίο ότι στην Ελλάδα η συζήτηση περί ευθανασίας αναζωπυρώθηκε ταυτόχρονα με τη μεγάλη κοινωνική διαμάχη για το Ασφαλιστικό...

Μαίρη Τζανή

Μόνο τά ποιήματα

Τά άσπρα σπίτια τά έξοχικά,
πού άντανακλούν τόν ήλιο,
είναι κλεισμένα έρημητικά.
Είμαι σάν τούς καθρέφτες.
Μόνο τά ποιήματα είν' άνοιχτά.
Μόνο τά ποιήματα
κι όλα τά σαρκοβόρα τά φυτά
διαρκώς άνοιγοκλείνουν.